

УДК 378.09(477.74)»1945|1957»

Організаційна діяльність В. О. Добровольського на посаді директора Одеського політехнічного інституту в 1945-1957 рр.

Organizational activity of V. O. Dobrovolsky as the director of the Odessa polytechnic institute from 1945 to 1957

Вячеслав Бандус¹

Viacheslav Bandus

¹ Одеський національний політехнічний університет, Одеса, Україна

slava-bandus@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0003-0387-9068>

Ключові слова:

В. О. Добровольський,
Одеський політехнічний
інститут, вища освіта,
директор, ректор

Анотація: В статті розглянуто організаційну діяльність видатного українського науковця, доктора технічних наук, професора Одеського політехнічного інституту Віктора Опанасовича Добровольського під час роботи директором вузу в період 1945-1957 рр. Проаналізовано роль вченого у відбудові ОПІ, вирішенні ключових матеріальних, кадрових, освітніх питань. Визначено значення В. О. Добровольського для вироблення основних концептуальних засад розвитку закладу, вплив його особистих поглядів на характер роботи вузу. Підкреслено важливість діяльності науковця для розвитку ОПІ в наступні десятиліття і в перетворенні інституту у провідний вищий технічний заклад країни.

Key words:

V. O. Dobrovolsky, Odessa
polytechnic institute, higher
education, director, rector..

Abstract— The article describes the organizational activities of the famous Ukrainian researcher, Doctor of Technical Sciences, Professor of the Odessa Polytechnic Institute Victor Opanasovich Dobrovolsky during working as a director of the institute in the period 1945-1957. The role of the scientist in the reconstruction of the OPI, the solving of main material, personnel and educational issues has been analyzed. The significance of V. O. Dobrovolsky in defining the conceptual foundations of the institution's development, the influence of his personal views on the nature of the work of the university have been considered. The importance of the activities of a scientist for the development of OPI in the following decades and the transformation of the institute into the leading high technical institution of the country has been emphasized.

Постановка проблеми. В період націотворення та активної розбудови Української держави важливе місце посідає історія розвитку та становлення вітчизняної науки і освіти в модерний період. Дослідження цього явища є репрезентацією історії вищих навчальних закладів, в стінах яких організовувалась діяльність видатних науковців і вчених. Розвиток вишів України, їх створення, організація, розбудова, педагогічні і наукові досягнення мають чітко визначений персоналізований характер. Історія кожного закладу пов'язана з життям і діяльністю визначних особистостей, які присвятили себе освіті і науці. Серед українських університетів, піднесення яких відбулось в середині ХХ ст., важливе місце займає Одеський політехнічний інститут (ОПІ), заснований у вересні 1918 р. [1, с. 4], в бурхливі дні української революції 1917 - 1921 рр. Історія інституту складається з декількох

ключових етапів, серед яких особливо виділяються перші десятиліття після заснування та післявоєнне відновлення, що і визначили характер вузу, як провідного вищого технічного закладу України. Наскрізною лінією через найважливіші сторінки історії ОПІ, проходить діяльність видатного українського вченого, професора, доктора технічних наук Віктора Опанасовича Добровольського, який працював в інституті з 1918 р. по 1963 рр. [1, с. 191]. Огляд досягнень В. О. Добровольського в науковій історичній літературі представлений вкрай обмежено, переважно виданнями з історії ОПІ [1-3] та короткими біографічними публікаціями загального характеру [4, с. 18], основну увагу в яких зосереджено на науковій, прикладній і педагогічній роботі вченого, практично повністю оминаючи його внесок у відбудову інституту в післявоєнні роки. Підвищує актуальність визначеної

тематики, столітня річниця заснування вузу, що святкувалась в 2018 р. і вимагає більш детального висвітлення цієї віхи історії його розвитку.

Метою статті є висвітлення організаційної діяльності В. О. Добровольського на посаді директора Одеського політехнічного інституту та визначення його внеску в розбудову та відновлення закладу в період 1945-1957 рр. для формування цілісного історичного портрету діяча, в контексті розвитку вітчизняної науки і вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Віктор Опанасович Добровольський народився 2 лютого 1884 р. в м. Тростянець Харківської губернії (нині Сумська обл.). У 1908 р. закінчив механіко-технологічний факультет Харківського технологічного інституту, після чого займався практичною діяльністю на залізниці та виробництві [5, арк. 3]. До Одеси вчений прибув у 1917 р. і взяв участь в утворенні Одеського політехнічного інституту та Вечірнього робітничого технікуму, в якому працював в 1918-1919 рр. завідуючим, а з 1920 р. управляючим і директором [4, с. 9]. В 1923 р. науковець став професором II групи у Вечірньому технікумі. Професором ОПІ був затверджений у 1935 р., а в 1936 р. без захисту дисертації став доктором технічних наук. З 1923 р. В. О. Добровольський займав посаду завідуючого

Віктор Опанасович Добровольський (1884-1963) – український вчений у галузі загального машинобудування, доктор технічних наук, професор, ректор Одеського політехнічного інституту в 1946-1957 рр.

кафедрою «Деталі машин» ОПІ. З 1928 по 1941 рр. працював заступником директора з навчальної та наукової роботи інституту [5, арк. 7]. У зв'язку з початком німецько-радянської війни Віктор Опанасович 16 липня 1941 р. евакуювався з Одеси до Сталінграду, пізніше – до Челябінська [6, арк. 8].

4 грудня 1944 р. вчений повернувся до Одеси та ОПІ [1, арк. 38]. Ще під час перебування в Сталінграді, в квітні 1944 р. він звернувся до ВКВШ з приводу відновлення вишу і наполягав на необхідності дострокового повернення деяких викладачів з армії та відправлення їх до інституту [7, с. 37].

ОПІ розпочав роботу ще 18 квітня 1944 р. Повернувшись до інституту, професор очолив кафедру "Деталі машин" і 11 грудня 1944 р. зайняв посаду заступника директора інституту з навчальної роботи. Відновлення ОПІ проходило повільно. Довоєнні будівлі інституту за адресою вул. Щепкіна, 16 та вул. Гоголя, 16 були зруйновані [3, с. 62], вуз розташовувався в приміщенні водного інституту по вул. Преображенській, 8. Будівля після війни перебувала в незадовільному стані, приміщення потребували ремонту, аудиторій не вистачало. На 1944 р. в наявності було всього дві лабораторії, три навчальні кабінети, механічна майстерня та близько 80 студентів [3, с. 60]. Перед інститутом стояло важке завдання розпочати поступове відновлення в якості провідного вищого технічного закладу України.

На початку вересня 1945 р. у зв'язку з незадовільними темпами відбудови інституту, Віктора Опанасовича призначили спочатку виконуючим обов'язки директора, а вже 27 вересня – заміні П. М. Кобелева, – директором ОПІ [5, арк. 33]. З 29 січня 1946 р. і впродовж усього періоду перебування на посаді директора інституту, В. О. Добровольський працював завідуючим кафедрою "Деталі машин та підйомно-транспортних машин" за сумісництвом [5, арк. 35].

1945 - 1946 рр. навчальний рік ознаменував початок відновлення ОПІ. Для відбудови будівлі інституту загальною площею 4177 м² на факультетах за рішенням дирекції вишу було сформовано будівельні бригади і студентські загально університетські бригади для ремонту та будівництва [8, арк. 1]. Це дало змогу за 1946 - 1947 рр. відремонтувати та ввести в експлуатацію другий та третій поверхи головного навчального корпусу. На кінець 1947 р. виш отримав 1250 м² додаткових навчальних площ та зміг організувати роботу більшості лабораторій. Було відновлено лабораторію метало-ріжучих станків, деталей машин, органічної та аналітичної хімії, контролю виробництва, підйомно-транспортних машин [9, арк. 2], відбудовано та створено нові кабінети проектування для роботи студентів [10, арк. 34]. Проведено капітальний ремонт інституту та гуртожитку [11, арк. 64], що вмiщав близько 100 студентів, при необхідності понад 300.

Перші успіхи з відновлення роботи вишу не задовольняли постійно зростаючу кількість бажаючих отримати вищу освіту після закінчення війни. На 1946 р. в ОПІ нараховувалося 1097 студентів, а в 1947 р. вже

1286 [11, арк. 63]. Це змушувало інститут в післявоєнні роки працювати в дві зміни [12, арк. 103], з 8-ої години ранку до 10-ої години вечора, що стримувало проведення модернізації лабораторій і приміщень [13, арк. 18] і вимагало від дирекції постійного пошуку фінансування для розбудови ОПІ.

Відновлення інституту потребувало від В. О. Добровольського розв'язувати не тільки матеріальні, а й кадрові проблеми [3, с. 69]. В перші роки було вирішено проблему викладачів-сумісників, які становили майже 15 % від загального колективу закладу в 150 осіб [14, арк. 5]. На кінець 1948 р. сумісниками залишилось лише 7 викладачів, усі інші повністю присвятили себе роботі в інституті [15, арк. 10].

В 1946 р. в ОПІ відновились набори до аспірантури, але через матеріальні проблеми ситуація залишалась незадовільною. Підготовка молодих науковців в перші післявоєнні роки була направлена на повернення та захист аспірантів, що розпочали навчання ще в довоєнний період [16, арк. 38]. На кінець 1950 р. в результаті затягування захистів, із 17 чоловік захистились лише 10 [16, арк. 38]. Ряд аспірантів другого та третього років навчання не мали визначених тем робіт, через відсутність можливості розпочати дослідження в лабораторіях вузу [17, арк. 155].

В 1950 р. Віктор Опанасович та керівництво ОПІ внесли зміни до роботи аспірантури, що вирішило наявну організаційну проблему. Кафедри, які проводили підготовку аспірантів зобов'язувалися при визначенні тем досліджень перевіряти наявність матеріального забезпечення необхідного для дослідої роботи [15, арк. 6]. Керівників аспірантів змусили визначити теми аспірантських робіт після обговорення на вченій раді інституту, не пізніше кінця першого семестру, першого року навчання, що збільшило кількість часу для виконання основної наукової роботи [16, арк. 97]. виправити матеріальну ситуацію вдалось лише на початку 1950-х рр. після повноцінної відбудови вишу та виділення додаткових коштів на розширення приміщень лабораторій. За час керування інститутом В. О. Добровольським, в період з 1945 по 1954 рр. було захищено 113 дисертацій по різних спеціальностях, що дало змогу ОПІ задовольнити власні потреби в наукових кадрах [3, с. 82].

Для вирішення матеріальних проблем ОПІ в 1948 р. Віктор Опанасович домігся від Міністерства Освіти фінансування будівництва приміщень по вул. Гоголя, 4 та відновлення будівлі інституту за адресою вул. Гоголя, 16, але Вузбуд впродовж цього і наступного років не розпочинав активної роботи [17, арк. 69]. Спроби вишу отримати додатковий гуртожиток по вул. Новосельського (Островідова), 64 були відхилені керівництвом Військового округу, що ним розпоряджалося [12, арк. 104].

В 1948 - 1949 рр. Міністерство вищої освіти виділило ОПІ додаткові кошти, завдяки чому головну будівлю вишу розширили до 6600 м² загальної площі, з яких 4129 м² становили навчальні [15, арк. 8]. Матеріальне оснащення інституту в цілому покращилось.

На кінець 1949 р. було створено нову гідравлічну лабораторію. В 1949 - 1950 р. відкрито лабораторії тертя, осцилографічну, тензометричну [14, арк. 1]. В теплотехнічній лабораторії змонтували парогенератори, локомотивні, зворотній котел, електровимірювальні установки. В майстернях з'явилися нові станки та обладнання [15, арк. 9].

Виділені міською владою приміщення для інституту по Гоголя 16, хоча і з затягуванням, також розпочали ремонтувати в 1950 р. На першому поверху будівлі площею 953 м² відкрили чотири навчальні лабораторії, розмістили лабораторії та кабінети кафедр «Деталі машин» та «Прикладної механіки» [2, с. 145]. В 1953 р. ввели в дію другий поверх, що надав ОПІ додаткових 2000 м², які відійшли хіміко-технологічному та електротехнічному факультетам [1, с. 180].

Поряд з матеріально-технічним відновлення інституту проходив процес модернізації начальної педагогічного процесу. Керівництво вишу в 1948 р. розпочало впорядкування та створення навчальних програми з спеціальностей за якими велась підготовка студентів [3, с. 72]. Цей процес продовжувався до 1950 р. і завершив оформлення основних напрямків роботи інституту. Загалом, 44 спеціальності затвердили нові навчальні програми. З'явилися навчальні програми з таких дисциплін: технологія металів, металознавство, гідравліка, основи проектування машинобудівних заводів, технологія машинобудування, автоматизація теплових процесів, та інших [2, с. 145]. Суттєвих змін зазнали програми курсів, що читали в інституті. Кафедра "Деталей машин" переопрацювала і доповнила наступні дисципліни: зубчаті передачі, конструювання форм, міцність деталей, проектування машин [1, с. 181].

Змінився і навчальний план підготовки студентів. Під керівництвом вченого було розроблено навчальні плани для трьох форм навчання – денної, вечірньої, заочної. Збільшився період навчання в інституті. За новою системою підготовки на денному відділі навчання тривало 5,5 років (до війни – 5), на вечірньому – 6 років. У зв'язку з цим значно видозмінилась система викладання дисциплін [1, с. 181].

Навчальний процес поділявся на три цикли: загальнонауковий (перші 2 роки), загально технічний (3-й рік), спеціальних дисциплін (4-5-й рр.) [18, с. 34]. За новою програмою, на перших двох курсах вивчалися загальнотехнічні та загальноосвітні дисципліни (математика, фізика, теоретична механіка, креслення). Паралельно викладались інженерні дисципліни (теорія механізмів та машин, опір матеріалів, деталі машин, теплотехніка, будівельна справа, електротехніка). На третьому курсі студенти вивчали загальнотехнічні дисципліни та розпочинали знайомство зі спеціальністю. По мірі переходу на старші курси збільшувалась кількість спеціальних дисциплін і зростала кількість практичної роботи [19]. Завершувалось вивчення теоретичного матеріалу по загальнотехнічних та спеціальних дисциплінах написанням курсових проектів, завдяки чому студенти отримували досвід проведення виробничих розрахунків та конструкторської роботи.

В роки відбудови інституту, відповідно до поглядів вченого, його співробітники брали участь в розбудові господарства країни [17, арк. 64], вирішували технологічні та конструктивні проблеми, удосконалювали виробництво (впровадження модифікованого чугунку кафедрою ливарної справи на Одеському заводі важкого вагобудування [15, арк. 5], кафедрою металоріжучих станків, швидкісних методів обробки металів) [17, арк. 122]. В 1947 р. працівники вишу більш ніж 80 разів співпрацювали з ливарним, машинобудівним та хімічним виробництвом. Особливо тісно ОПІ співпрацював з одеськими підприємствами – суперфосфатним, радіально-свердильним, канатним заводами [10, арк. 37]. У 1947-1948 рр. кафедра неорганічної хімії винайшла новий спосіб отримання сірчаної кислоти нітрозним методом, впроваджений на суперфосфатному заводі, що значно удосконалив та підвищив ефективність виробництва [1, с. 184].

Віктор Опанасович всіляко заохочував інститут до співпраці з виробництвом. Окрім вирішення проблем народного господарства, вчений намагався цією співпрацею досягнути й інших цілей – застосовувати лабораторії і майстерні підприємств та їх потужності для проведення досліджень співробітниками ОПІ, через нестачу таких у виші [3, с. 78], впроваджувати винаходи та розробки науковців ОПІ на виробництві, для їх популяризації, використовувати підприємства для проходження практики та проведення лабораторних занять студентами безпосередньо на виробництві. Участь професійних інженерів в дослідних проектах вишу, після введення практики залучення спеціалістів з виробництва до засідань кафедр, слугувала способом їх можливого залучення до науки [17, арк. 123].

Прогресивний підхід Віктора Опанасовича до співпраці з виробництвом, отримав і письмове оформлення. В 1950 р. інститут запровадив двобічні договори про співпрацю зі всіма підприємствами [17, арк. 124]. На відміну від попередньої співпраці, коли багато кафедр вишу мало проектний, інженерний характер, часто не пов'язаний напряму з певним виробництвом, нова форма зв'язку призвела до сумісної творчої і науково-технічної діяльності, що складалась із зобов'язань кафедр по виконанню науково-дослідних робіт та зобов'язань заводів брати участь в науковій та навчальній роботі кафедр. Як і в ситуації з навчальними програми, відбулось впорядкування та налагодження обліку роботи кафедр ОПІ з виробництвом. Особливу увагу співробітників інституту В. О. Добровольський зосередив на популяризації впроваджених наукових досягнень на виробництві, що підвищило престиж ОПІ серед наукової та промислової спільноти країни [17, арк. 124].

У 1950-х рр. за участі Віктора Опанасовича продовжували підтримуватися та посилюватися тісні зв'язки вишу з виробництвом та господарством міста [20, арк. 30]. Працівники ОПІ проектували силові установки, складали технічну документацію, здійснювали модернізацію, інструктаж по впровадженню нової техніки та її обслуговуванню, проводили дослідження, аналізи, експертизи, консультації.

На Одеському заводі Жовтневої революції (сучасний Одеський завод сільськогосподарського машинобудування) було розроблено та впроваджено нову технологію термічної електроерозійної обробки металів. На Одеському заводі важкого вагобудування працівниками ОПІ спроектовано та створено обрізний станок нової системи. Кафедра ливарного виробництва винайшла та впровадила в 1956 р. на Одеському механічному заводі метод сталюого лиття в малому конверторі, що дало змогу здійснювати лиття деталей без особливих затрат [3, с. 80]. Для зменшення дефіциту палива, інститут розробив більш досконалий тип парогенераторів та провів дослідження з приводу переведення Білгород-Дністровської електростанції на буре вугілля [1, с. 188]. Дослідник разом з учнями виконав роботи з удосконалення конструкції вузла барабану підйомного крана та провів дослідження напруг в нижній рамі автокрану [3, с. 78]. Група інженерів на чолі з В. О. Добровольським керувала реконструкцією теплового господарства міста, в період переходу на використання газових печей, виконала механізацію системи випічки хлібобулочних виробів на 2-му та 3-му одеських хлібозаводах [2, с. 149].

На початку 1950-х рр. в інституті залишалась гострою проблема відсутності достатньої кількості гуртожитків для студентів. Наявні площі забезпечували місця лише для 110 студентів, при більш ніж 600 потребуючих [17, арк. 193]. В. О. Добровольський неодноразово звертався з цією проблемою до Міністерства вищої освіти. Керівництво вишу в 1949 - 1951 рр. направляло прохання виділити ОПІ частину гуртожитку, по вул. Новосельського, 64, але отримувало відмови. В 1950 р. інститут отримав кошти від органів міністерства освіти на відновлювальні роботи в старому гуртожитку, але будівельні роботи постійно затягувалися через бюрократичні проблеми [17, арк. 193].

Звернення до Міністерства вищої освіти дали перші результати на початку 1950-х рр. Після довгих зволікань інститут розпочав ремонт старого гуртожитку і в 1954 р. отримав у власне користування другий гуртожиток по вул. Новосельського, 64. До 1957 р. перший гуртожиток інституту на 4-ох власних відремонтованих поверхах вміщав майже 500 студентів [21, арк. 44]. В лютому 1957 р. відбулось введення в експлуатацію другого гуртожитку інституту та розпочалось заселення студентів, хоча ремонтні роботи продовжувалось до кінця року. Загальна кількість місць в двох гуртожитках становила майже 900, що на 1957 р. задовольняло лише половину від потреб інституту [21, арк. 201].

За роки роботи директором вчений велику увагу приділив відновленню бібліотеки ОПІ (під час війни її будівля слугувала солдатською казармою), як головного помічника в підготовці молодих спеціалістів. На 1945 р. вона нараховувала лише 34000 книг [3, с. 196], але завдяки плідній роботі керівництва вишу, в 1957 р. фонд бібліотеки зріс до 191949 екземплярів. Було організовано постійну роботу бібліотеки для потреб

читачів, абонемент працював з 11 до 22 години, читальний зал з 9 до 23 години [21, арк. 179].

За керівництва В. О. Добровольського ОПІ активно займався науковою роботою. Інститут розробляв цілий ряд важливих напрямків, в період з кінця 1940-х до першої половини 1950-х рр., чим заявив про себе як один із провідних центрів технічної освіти не тільки України, а й усього Радянського Союзу. В лабораторіях і майстернях проводились різноманітні дослідження з питань зубчастих передач, хімічної промисловості, машинобудування [21, арк. 30]. З 1949 р. за участю вченого кафедрою «Деталі машин» проводилися тензометричні дослідження деформацій, внутрішніх напруг деталей машин, нових конструкцій деталей машин і методів їх розрахунку [16, арк. 60].

Наслідком активної наукової діяльності стало збільшення публікацій наукових робіт працівниками інституту. В 1949 р. було опубліковано 40 важливих робіт [3, с. 81], серед яких видне місце займали праці учнів вченого та його колег по кафедрі: С. Л. Мака "Питання конструктивної форми в проблемі підвищення міцності деталей машин", Л. Б. Ерліха «Внутрішній резонанс струму», А. С. Радчика «Приблизні розрахунки редукторів». В наступні роки кількість публікацій діячів інституту продовжувала зростати, багато з них отримали авторські свідоцтва та загальне визнання результатів своїх досліджень.

Перебуваючи на посаді директора ОПІ, 27 грудня 1950 р. В. О. Добровольський став членом ВКП(б) [17, арк. 263]. Причиною вступу науковця до комуністичної партії стало посилення впливу парторганізацій в суспільстві та виші [22, арк. 17], необхідність постійно з ними співпрацювати керуючи інститутом, приймати та виконувати директиви своїх підлеглих, які були членами партії [17, арк. 157]. Вплинула на рішення науковця і політика «космополітизму», що проводилась в СРСР і являлась проявом антисемітизму та боротьбою з «поклонінням Заходу». З 1949 р в ОПІ проти викладачів єврейської національності розпочалась кампанія щодо заміщення їх представниками «корінної» національності [15, арк. 17], чому активно протистояв Віктор Опанасович. На адресу вченого надходили критика та скарги у вищі органи, з приводу того, що в інституті багато космополітів, безпартійна людина керує вишем, займається виховування молоді, в роботах професора домінують посилення на іноземну літературу [18, с. 49]. Керуючись практичними потребами для продовження роботи, В. О. Добровольський був змушений стати членом комуністичної партії.

В наступні роки роботи директором ОПІ вчений не припиняв активної діяльності. На початку 1950-х рр. керівництво ОПІ отримало від Міністерства вищої освіти кошти на розширення та оновлення матеріальної бази інституту. В 1955-1957 рр. розпочали роботу нова лабораторія електричних конструкцій, лабораторія для кафедри "Фізики" та «Процеси і апарати хімічного виробництва». Значно розширилися та покращилися лабораторії електричних машин, електроприводів, радіоактивних ізотопів, автоматизації хімічного

виробництва [23, арк. 204]. Закінчилось створення нової лабораторії по зубчастих передачах та розпочалось будівництво газотурбінної лабораторії [20, арк. 45]. Інститут приступив до реконструкції теплової лабораторії [21, арк. 175] та будівництва радіохімічної лабораторії [24, арк. 47], що розпочалися в наступному році. З появою в ОПІ нових спеціальностей "Автоматика та телемеханіка", "Автоматизації технічних процесів хімічної промисловості", для них в 1956 - 1957 навчальному році також було підготовлено спеціальні приміщення та лабораторії [23, арк. 207]. За першу половину 1957 р. площа лабораторій і майстерень збільшився на 180 м² і становила понад 1400 м² [21, арк. 172]. Було повністю перебудовано спортивний зал і розпочато теплофікацію будівлі на вул. Гоголя, 16 [21, арк. 173]. В 1957 р. керівництво вишу узгодило з інститутом Харчової та холодильної промисловості проект сумісного нового гуртожитку на 800 місць [21, арк. 175].

Покращення матеріально-технічного положення ОПІ на 1957 р. не приховало від Віктора Опанасовича того факту, що розбудова вишу після відновлення, стримувалась недостатньою кількістю вільних територій [21, арк. 174]. В 1957 р. інститут мав 25 власних аудиторій і ще 13 орендував в інституті іноземних мов та 8 – у державного інституту [21, арк. 201], що майже повністю задовольняло потреби ОПІ, але було лише тимчасовим рішенням. Для кардинального вирішення цієї проблеми, в 1957 р. до ЦК КПУ керівництво ОПІ направило прохання з проектом будівництва нового навчального корпусу на 6500 м², питання якого вчений підіймав в Міністерстві освіти УРСР ще з початку 1950-х рр., що мав стати фундаментом для зростання ОПІ в другій половині ХХ ст. [21, арк. 175].

На початку вересня 1957 р. через поважний вік – вченому вже виповнилося 73 роки, – і з відчуттям виконаного обов'язку перед інститутом, Віктор Опанасович залишив посаду директора вишу. Наказом № 482 від 13 вересня 1957 рр. В. О. Добровольського за власним бажанням звільнили з посади директора [1, арк. 47], а новим керівником ОПІ призначили професора, доктора економічних наук С. М. Ямпольського. Дослідника перевели на постійну роботу на посаду завідуючого кафедрою "Деталі машин" [1, арк. 49]. За активну діяльність та успіхи в роботі на посаді директора інституту 28 жовтня 1957 р. науковцю було оголошено подяку та внесено на дошку пошани ОПІ [1, арк. 47], що неодноразово повторювалось в 1959 - 1963 рр. [1, арк. 125]. Останні роки життя та роботи науковця були відмічені рядом хвороб та загальним погіршенням стану здоров'я [18, с. 52], попри це, він завжди залишався відкритим до роботи і спілкування, до останнього працював на кафедрі, приймав колег, аспірантів, студентів. 23 грудня 1963 р. на 80-му році життя, Віктор Опанасович Добровольський помер [5, арк. 126]. Поховання видатного вченого, професора, доктора технічних наук, інженера відбулося 25 грудня 1963 р. на Другому Християнському кладовищі м. Одеси [18, с. 52].

Висновки. Діяльність В. О. Добровольського на посаді директора інституту, його участь у відновленні

закладу в післявоєнний час, являється основоположним етапом для формування вищої технічної освіти в регіоні. За період роботи вченого ОПІ здійснив значний крок вперед – від зруйнованого війною закладу з декількома доступними аудиторіями та сотнею студентів до відновлення в статусі провідного технічного вузу. Перебуваючи на посаді директора ОПІ, Віктор Опанасович зміг не тільки матеріально відновити, а й збагатити та розбудувати виш. За роки керування інститутом вченому вдалось створити необхідну концептуальну основу для зростання ОПІ в науково-педагогічній та освітніх сферах, впорядкувати навчальні програми, систематизувати і поглибити відповідно до потреб часу напрями підготовки спеціалістів, організувати підготовку молодих науковців, налагодити продуктивні зв'язки з виробництвом.

Клопотання і напрацювання В. О. Добровольського з приводу переїзду інституту і будівництва нового корпусу стали першою сходинкою для стрімкого матеріального зростання і розбудови ОПІ, завдяки чому виш і сьогодні є провідним вищим технічним закладом України.

Джерела та література:

1. Денисов Ю. С., Бондарь В. И. История Одесского политехнического в очерках Изд. 2-е, перераб. и доп. Одесса: ОНПУ, Астропринт, 2003. 656 с.
2. Денисов Ю. С., Бондарь В. И. История Одесского политехнического в очерках. Одесса: Астропринт, 2000. 440 с.
3. Одесский политехнический институт: краткий исторический очерк (1918-1968). К.: Изд-во Киев. ун-та, 1968. 223 с.
4. Віктор Опанасович Добровольський. Бібліографічний покажчик / упоряд.: Т. Ю. Гнатюк, З. Х. Ісламгулова, І. А. Яковлева / ред. К. І. Заблонський. Одеса: Наука і техніка, 2004. 45 с.
5. Архів ОНПУ. Ф. Р-126. Оп. 11. Особові справи співробітників ОПІ. Д. 250 арк.
6. ДАОО. Ф. Р11. Оп. 840. Спр. 481 (Добровольський Віктор Афанасьевич личное дело). 36 арк.

7. Степаненко Б. А., Загурская Л. Б., Малахов В. П. и др. Как молоды мы были или 40 лет спустя. Одесса: Астропринт, 2000. 240 с.

8. ДАОО. Ф. Р126. Оп. 5. Спр. 1. 24 арк.
9. ДАОО. Ф. Р126. Оп. 5. Спр. 3. 90 арк.
10. ДАОО. Ф. П37. Оп. 2. Спр. 43. 87 арк.
11. ДАОО. Ф. П37. Оп. 2. Спр. 26. 94 арк.
12. ДАОО. Ф. П37. Оп. 2. Спр. 61. 137 арк.
13. ДАОО. Ф. Р126. Оп. 5. Спр. 7. 123 арк.
14. ДАОО. Ф. Р126. Оп. 5. Спр. 2. 26 арк.
15. ДАОО. Ф. Р126. Оп. 5. Спр. 4. 57 арк.
16. ДАОО. Ф. П37. Оп. 2. Спр. 93. 110 арк.
17. ДАОО. Ф. П37. Оп. 2. Спр. 80. 272 арк.
18. Гусарев В. С. Віктор Афанасьевич Добровольський Інженер педагог учитель. Одесса, 2015. 67 с.

19. Історія ОНПУ // Одеський національний політехнічний університет / режим доступу: <http://opu.ua/about/history>.

20. ДАОО. Ф. П37. Оп. 2. Спр. 170. 226 арк.
21. ДАОО. Ф. П37. Оп. 2. Спр. 169. 298 арк.
22. ДАОО. Ф. П37. Оп. 2. Спр. 83. 19 арк.
23. ДАОО. Ф. Р126. Оп. 5. Спр. 25. 273 арк.
24. ДАОО. Ф. П37. Оп. 2. Спр. 174. 240 арк.

Бандус Вячеслав Олексійович – аспірант Одеського національного політехнічного університету